

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ РЕГУЛЯТОРНИХ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

©2020 БЕЧКО П. К., ВЛАСЮК С. А., РОЛІНСЬКИЙ О. В., КОБИЛЯНСЬКИЙ М. О.

УДК 338.264

JEL: G31; O11; O13; O21; P21; P41; Q14

Бечко П. К., Власюк С. А., Ролінський О. В., Кобилянський М. О. Стратегічне планування в системі регуляторних механізмів розвитку підприємницької діяльності аграрного сектора економіки

Мета статті полягає в дослідженні ефективності стратегічного планування в сучасних умовах на основі науково-теоретичної та методологічної бази, яка повною мірою враховує специфіку вітчизняного аграрного виробництва. Виявлено, що стратегічне планування має системний характер аграрного виробництва на основі узгодження інтересів усіх його суб'єктів і механізмів реалізації вибраної стратегії, що забезпечить ефективне їх функціонування в різних природно-економічних умовах. З'ясовано, що стратегічне планування широко застосовується в аграрному секторі країн з розвинутими ринковими відносинами, оскільки дає змогу структурувати складність прийняття рішень керівництвом, а також можливість бути активнішим при формуванні стратегії в умовах складності та невизначеності, і, як правило, не викликає конфліктів у соціально-психологічній сфері. Проведений аналіз специфіки сільськогосподарського виробництва свідчить, що кожна особливість пов'язана з низкою проблем виробничого, управлінського, соціально-психологічного характеру, здатних забезпечити систематизацію розглянутих, а також деяких інших важливих галузевих особливостей для розробки відповідної теоретико-методологічної бази стратегічного планування в аграрному секторі економіки. Запропоновано в процесі стратегічного планування враховувати особливість аграрного виробництва щодо впливу природних і соціальних чинників, а також особливих економічних умов, що зумовлюють особливу роль держави в планомірному впливі на аграрну галузь. Адже стратегічне планування покликане надати загальну спрямованість розвитку агробізнесу, сприяти збереженню різноманіття суб'єктів господарювання при узгодженому русі до загальної мети, при загальній підтримці держави.

Ключові слова: національна економіка, управління, стратегічне планування, аграрний сектор, сільськогосподарське виробництво.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-156-164>

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Бечко Петро Кузьмич – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: petro19500807@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

Власюк Світлана Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: vlasuiks@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Ролінський Олександр Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: eskanderol1977@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0276-3218>

Кобилянський Максим Олегович – аспірант, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

УДК 338.264

JEL: G31; O11; O13; O21; P21; P41; Q14

Бечко П. К., Власюк С. А., Ролінський О. В., Кобилянський М. О. Стратегическое планирование в системе регуляторных механизмов развития предпринимательской деятельности аграрного сектора экономики

Цель статьи заключается в исследовании эффективности стратегического планирования в современных условиях на основе научно-теоретической и методологической базы, которая в полной мере учитывает специфику отечественного аграрного производства. Выявлено, что стратегическое планирование носит системный характер аграрного производства на основе согласования интересов всех его субъектов и механизмов реализации выбранной стратегии, обеспечивает эффективное их функционирование в различных природно-экономических условиях. Выяснено, что стратегическое планирование широко применяется в аграрном секторе стран с развитыми рыночными отношениями, поскольку позволяет структурировать сложность принятия решений руководством, а также возможность быть более активным при формировании стратегии в условиях сложности и неопределенности, и, как правило, не вызывают конфликтов в социально-психологической сфере. Проведенный анализ специфики сельскохозяйственного производства свидетельствует, что каждая особенность связана с рядом проблем производственного, управленческого, социально-психологического характера, способных обеспечить систематизацию рассмотренных, а также других важных отраслевых особенностей для разработки соответствующей теоретико-методологической базы стратегического планирования в аграрном секторе экономики. Предложено в процессе стратегического планирования учитывать особенность аграрного производства относительно влияния природных и социальных факторов, а также особых экономических условий, обуславливающих особую роль государства в планомерном воздействии на аграрную отрасль. Ведь стратегическое планирование призвано предоставить общую направленность развития агробізнеса, содействовать сохранению многообразия субъектов ведения хозяйства при согласованном движении к общей цели, при общей поддержке государства.

Ключевые слова: национальная экономика, управление, стратегическое планирование, аграрный сектор, сельскохозяйственное производство.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Бечко Петр Кузьмич – кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования, Уманский национальный университет садоводства (ул. Институтская, 1, Умань, 20305, Украина)

E-mail: petro19500807@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

Власюк Светлана Анатольевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Уманский национальный университет садоводства (ул. Институтская, 1, Умань, 20305, Украина)

E-mail: vlasuiks@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Ролинский Александр Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Уманский национальный университет садоводства (ул. Институтская, 1, Умань, 20305, Украина)

E-mail: eskanderol1977@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0276-3218>

Кобылянский Максим Олегович – аспирант, Уманский национальный университет садоводства (ул. Институтская, 1, Умань, 20305, Украина)

UDC 338.264

JEL: G31; O11; O13; O21; P21; P41; Q14

Bechko P. K., Vlasuk S. A., Rolinskyi O. V., Kobylanskyi M. O. Strategic Planning in the System of Regulatory Mechanisms for the Development of Entrepreneurial Activities in the Agrarian Sector of the Economy

The article is aimed at researching the efficiency of strategic planning in today's environment on the scientific, theoretical and methodological base, which fully takes into account the specifics of domestic agrarian production. It is identified that strategic planning is of systemic nature of agricultural production, based on harmonization of the interests of all its subjects and mechanisms for the implementation of the chosen strategy, ensures their efficient functioning in various natural-economic conditions. It is specified that strategic planning is widely used in the agrarian sector of the countries with developed market relations, as it allows to structure the complexity of managerial decision-making, as well as the capability of being more active in terms of formation of a strategy in the face of complexity and uncertainty, and it usually does not cause conflicts in the socio-psychological sphere. The carried out analysis of the specifics of agricultural production shows that each feature is connected with a number of problems of the production, managerial, and socio-psychological nature, which can provide systematization of the considered, as well as other important sectoral features, to develop an appropriate theoretical-methodological framework for strategic planning in the agrarian sector of the economy. It is proposed in the process of strategic planning to take into account the peculiarity of agrarian production regarding the influence of natural and social factors, as well as special economic conditions, which determine the special role of the State in the systematic impact on the agrarian industry. After all, strategic planning is called to provide a common focus on the development of agribusiness, to help preserving the diversity of economic entities with a concerted movement towards a common goal, with the general support on the part of the State.

Keywords: national economy, management, strategic planning, agrarian sector, agricultural production.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Bechko Petro K. – PhD (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: petro19500807@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

Vlasuk Svitlana A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: vlasuiks@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Rolinskyi Oleksandr V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: eskanderol1977@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0276-3218>

Kobylanskyi Maksym O. – Postgraduate Student, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

Успішне функціонування аграрного сектора за ринкових умов великою мірою залежить від стратегічного планування на основі науково обґрунтованої теоретико-методологічної бази, здатної повною мірою враховувати специфіку вітчизняного аграрного виробництва, забезпечити їх конкурентоспроможність, довгостроковий сталий розвиток. Специфіка аграрного виробництва суттєво впливає на процес стратегічного планування сільськогосподарських підприємств, оскільки головною його особливістю є використання засобів виробництва природного походження: землі, біологічних активів рослинного та тваринного походження. Водночас теоретичне дослідження стратегічного планування в умовах розвитку підприємницької діяльності аграрного сектора економіки поки що не знайшло практичного застосування переважної більшості аграріїв, незважаючи на його спрямованість на підсилення ролі менеджменту в управлінні виробництвом. Відсутність науково обґрунтованої стратегії розвитку галузі на всіх рівнях управління унеможливує

подолання кризових явищ і закладення основи для розвитку аграрного сектора економіки. Тому проблема освоєння методів та інструментів стратегічного планування, здатних повною мірою враховувати специфіку вітчизняного сільськогосподарського виробництва, надання стратегічному процесу в галузі системного характеру набуває в даний час все більшої актуальності. Недостатня розробленість цих питань зумовили вибір теми, постановку мети та завдань дослідження, визначили його зміст і структуру.

Дослідження проблеми стратегічного планування проводилося багатьма вченими, які визначили спектр характеристик його інформаційно-аналітичного забезпечення відповідно до особливостей різних періодів часу розвитку економіки. Питання стратегічного планування розглядалися в колишньому СРСР вже у 20-х роках ХХ ст. у роботах М. Д. Кондратьєва [1], А. М. Ковалевського [2], а в другій половині ХХ ст. – у роботах Л. В. Канторовича [3] та ін. Спочатку в основі аналітичного забезпечення стратегічних планів лежали лише кількісні об'ємні показники,

а пізніше – і якісні економічні показники, які характеризували ефективність виробництва. Починаючи з 70-х років ХХ століття в планах стратегічного розвитку стали передбачати заходи щодо розвитку соціальної сфери й охорони навколишнього середовища, які набрали ознаки інтегрованого планування. З огляду на це, в умовах командно-адміністративної системи економіки використовувалася інтегрована звітність сільськогосподарськими підприємствами, а методи визначення показників і самі показники приймалися до виконання галузями народного господарства та окремими підприємствами. Огляд інструментарію економічного аналізу, що застосовувався в СРСР за умов соціалістичного укладу економіки, представлений у працях С. Б. Барнгольц [4]. Вітчизняні дослідники проблеми стратегічного планування внесли вагомий вклад у вирішенні цієї проблеми. Серед них можна виокремити О. Д. Гудзинського, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко [5] та інших.

Незважаючи на варіабельність дослідження цієї проблеми за тривалий проміжок часу, стратегічне планування в системі регуляторних механізмів розвитку підприємницької діяльності аграрного сектора економіки недостатньо досліджене та потребує подальшого його вивчення, уточнення відповідно до розвитку теорії стратегічного управління та постійних змін діяльності аграріїв.

Для сучасної національної економіки пріоритетним завданням є вдосконалення стратегічного планування розвитку як на рівні держави в цілому, так і її господарюючих суб'єктів на тлі непередбачуваності коливань світового ринку та складної геополітичної ситуації. В Україні прийняті основні положення та нормативні документи у сфері економіки та соціальної політики, спрямовані на забезпечення функціонування господарюючих суб'єктів на умовах самофінансування та самоокупності. Особливості реалізації цих положень багато в чому визначають специфіку стратегічного планування розвитку країни в цілому та сільськогосподарських підприємств зокрема, враховуючи те, що економіка країни функціонує на ринкових умовах і Україна є членом СОТ.

Система ведення сільського господарства, що склалася впродовж тривалого періоду, за сучасних умов здебільшого себе вичерпала. З огляду на це, перед аграрною галуззю стоїть питання щодо необхідності розроблення перспективних планів діяльності сільськогосподарських товаровиробників шляхом впровадження стратегічного планування, здатного забезпечити здійснення прогнозів змін у системах ведення виробництва з урахуванням закономірностей, принципів та особливостей виробництва при виборі напрямів їх розвитку.

Стратегічне планування сільськогосподарських підприємств великою мірою залежить від використання землі як основного засобу виробництва, яке

пов'язане з цілою низкою її особливостей: незамінність, необхідність підтримки родючості, просторова обмеженість, сталість місцезнаходження. Ці чинники багато в чому визначають і мобільність сільськогосподарського виробництва, яка, вступаючи в суперечність з наростаючим ступенем турбулентності зовнішнього середовища, передбачає визначення специфічних, властивих тільки аграрному сектору стратегій. Особливістю вітчизняного аграрного виробництва, яка відіграє суттєву роль на сучасному етапі функціонування сільськогосподарських підприємств, є недосконалість земельного законодавства, у результаті чого не вирішені найважливіші проблеми, пов'язані з оборотом земель сільськогосподарського призначення, їх продажу внаслідок мораторію. Невпевненість у майбутньому як власників земельних паїв, так і керівників сільськогосподарських підприємств, що використовують сільськогосподарські угіддя на умовах оренди, негативним чином позначаються і на можливостях розробки обґрунтованої стратегії в цілому та стратегічного планування зокрема, яке би охоплювало стратегічні цілі країни в цілому, окремо взятого регіону та сільськогосподарського підприємства (рис. 1).

Для сільськогосподарських товаровиробників у процесі стратегічного планування пріоритетне значення має системний характер аграрного виробництва на окремій території як складного формування самостійних, самоврядних його частин на основі узгодження інтересів усіх його суб'єктів, рівноправності всіх форм господарювання. З огляду на це, при розробці стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств слід урахувати їх політику по відношенню до стратегічних цілей країни, регіону, особистих підсобних господарств, беручи до уваги механізми реалізації вибраної стратегії, яка може бути орієнтована на посилення або скорочення державної підтримки, кооперацію з окремих напрямів, диверсифікацію виробництва тощо. Це дає можливість обґрунтувати типи сільськогосподарських підприємств із загальними суттєвими рисами економіки, організації, технології виробництва, принципами поєднання окремих галузей, більш ефективними для природно-економічних умов конкретної зони.

Розвиток переважної більшості сільських територій на перспективу безпосередньо залежить від успішності агробізнесу. Розробляючи стратегію свого розвитку, підприємства не можуть залишити без уваги соціальні проблеми не тільки своїх працівників, а й пенсіонерів, інших соціально незахищених жителів даної території. Аграрний сектор економіки ризичиться складною, неоднорідною та інституціональною структурою. До його складу входять не тільки великі та середні сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, але і дрібнотоварні сільськогосподарські товаровиробники.

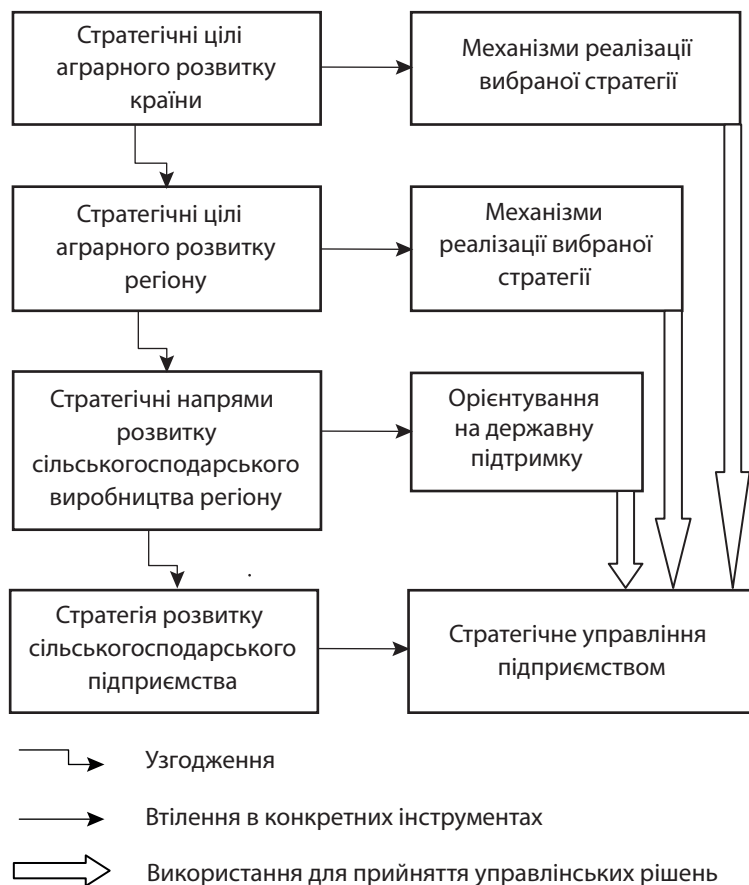

Рис. 1. Стратегічне планування в системі управління аграрним сектором економіки

Джерело: авторська розробка.

Особисті підсобні господарства населення не мають статусу підприємств, але вносять вагомий внесок у виробництво сільськогосподарської продукції. Внесок селянських (фермерських) господарств значно скромніший, проте цей сектор демонструє стійкі темпи зростання. Зазначені товаровиробники різних форм власності та господарювання, різних масштабів діяльності пов'язані між собою тісними технологічними, соціально-економічними та іншими відносинами, які не можна ігнорувати. Йдеться про особливу структуру вітчизняного аграрного виробництва. Колективне мислення разом зі сформованим балансом використання ресурсного потенціалу та споживання приводить до унікальної ситуації перетину трьох систем: ринкової, колективної та особистих домогосподарств.

Стратегічне планування широко застосовується сільськогосподарськими товаровиробниками в країнах з розвинутими ринковими відносинами. Огляд іноземних літературних джерел з досліджуваної проблеми свідчить, що питанню стратегічного планування у фермерських господарствах приділяється належна увага вчених. У роботі Ф. Девіда (*F. R. David*) доведено, що підходи з позицій стратегічного менеджменту є цілком прийнятними для сільського господарства. Вони допомагають структурувати складність прийняття рішень фермерами [6].

На думку П. Ейзаґ'юрре (*P. Eyzaguirre*), стратегічне планування дає можливість аграрному бізнесу бути більш активним при формуванні свого майбутнього в умовах зростаючої складності та невизначеності [7]. Дослідження, проведені К. Ф. Харлінгом (*K. F. Harling*), свідчать, що більш успішними є фермери, які використовують концепцію стратегічного менеджменту порівняно з тими, хто не застосовує її у своїй діяльності, оскільки фермер впливає і на стратегічне планування (як підприємець або менеджер), і на виконання обраного плану (як менеджер або працівник), і як наслідок на результати роботи (як працівник). Таким чином, у фермерських господарствах, як правило, не виникає конфліктів у соціально-психологічній сфері [8].

Потреба в стратегічному плануванні вітчизняних сільськогосподарських підприємств за ринкових умов господарювання є на часі внаслідок зростання динаміки зміни зовнішнього середовища, в якій вони функціонують [9]. У системі стратегічного планування не можна передбачити ні те, наскільки майбутнє буде кращим за минуле, ні те, що його можна дослідити методом екстраполяції, що повністю відповідає сучасній ситуації в країні. Тому екстраполяція замінюється стратегічним аналізом, головним завданням якого є з'ясування тих тенденцій, небезпек, шансів, які, з одного боку, здатні змінити сформовані тенден-

ції, а з іншого – підготувати суб'єкт господарювання до непередбачуваних змін.

Специфічні риси сільськогосподарського виробництва накладають свій відбиток як на виробничу діяльність в цілому, так і на процес стратегічного планування зокрема. Стратегічне управління в широкому сенсі розуміння цього терміна є безперервним комплексним процесом від розробки стратегії до її реалізації – спочатку в конкретних планах, а потім в управлінських рішеннях. Такий підхід дає підстави розглядати стратегічне планування як двоступеневий процес, що включає визначальний етап – розробку стратегії – і конкретизує формування стратегічного плану розвитку сільськогосподарського підприємства, що містить систему критеріїв та обґрунтованих рішень з досягнення намічених цілей. Теоретичний аналіз характерних рис, властивих стратегічному плануванню, дає можливість визначити стратегію з метою встановлення цілей розвитку підприємства з урахуванням необхідного збереження його діяльності внаслідок впливу зовнішніх чинників при зростанні конкурентоспроможності. Особливості аграрного бізнесу зумовлюють особливі вимоги й ускладнення процесу стратегічного планування. До переліку домінуючої вимоги належить специфіка агропродовольчого ринку та конкурентних відносин у

галузі, що зумовлює необхідність побудови ефективної системи державної підтримки сільського господарства. При цьому мова йде не тільки про державну фінансову, а й про інформаційну підтримку, оскільки ключовим інструментом впливу держави на функціонування сільськогосподарських товаровиробників є стратегічне планування як системоутворюючий елемент в управлінні їх цілеспрямованим розвитком. На даному етапі функціонування сільськогосподарських підприємств найбільш дієвою є модель економічного планування, яка включає в себе елементи стратегічного планування, здатні використовувати планові механізми їх діяльності на перспективу (рис. 2).

У систему економічного планування входить стратегічне, тактичне та оперативне планування, яке охоплює всі сфери діяльності сільськогосподарського підприємства – як операційну, так і інвестиційну на коротко- та довгострокову перспективу. В основі моделі економічного планування сільськогосподарських підприємств закладено ієрархічність, системний підхід, що дає можливість функціонально упорядкувати розподіл системи на субпідрядні складові, підсистеми та елементи, завдяки чому стратегічне планування стає цілісною системою планування по всій управлінській вертикалі.

Особливості стратегічного планування для сільськогосподарських підприємств, специфіки їх ви-

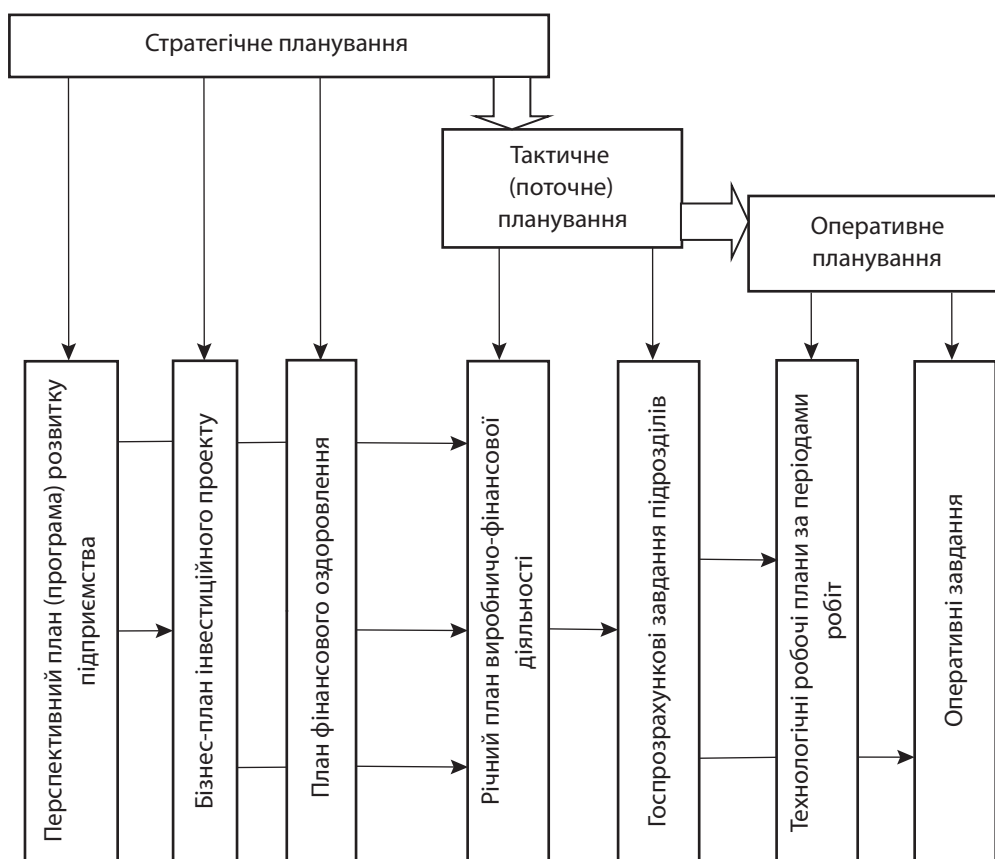

Рис. 2. Система економічного планування на сільськогосподарському підприємстві

Джерело: авторська розробка.

робничої діяльності свідчать про те, що кожна із особливостей взаємопов'язана з низкою проблем виробничого, управлінського, соціально-психологічного спрямування. Систематизація розглянутих, а також інших важливих галузевих особливостей для розроблення відповідної теоретико-методологічної бази стратегічного планування в сільському господарстві можлива при застосуванні проблемно-орієнтованого підходу (табл. 1).

Суттєвий вплив на стратегічне планування сільськогосподарських підприємств має відносно нижчий рівень розвитку продуктивних сил у даному секто-

рі економіки порівняно з галузями промисловості. Ця особливість, притаманна не тільки вітчизняному сільському господарству, а й аграрному сектору розвинених країн, проявляється, насамперед, у більш високому рівні фізичної праці та більш низькому рівні освіти і кваліфікації працівників аграрної сфери. З огляду на це, у сільському господарстві порівняно з іншими галузями національної економіки нижчий рівень матеріально-технічної бази. Ще в дореформені часи сільське господарство відрізнялося невисоким рівнем капітало- та енергоозброєності, а в результаті – меншими можливостями оновлення технічного

Таблиця 1

Особливості стратегічного планування в сільськогосподарському виробництві із застосуванням проблемно-орієнтованого підходу

Особливості аграрного виробництва	Проблема	Відображення в стратегічному плануванні
Вплив природних чинників, підвищені ризики виробництва	Відсутність тісних зв'язків між витратами виробництва та результатами діяльності	Підвищена гнучкість стратегічного плану
Подовжений виробничий цикл, іммобільність земельних і трудових ресурсів	Уповільнена швидкість реакції на будь-які зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі	Компенсація нестачі економічної мобільності стратегією нарощування економічної маси
Наявність товаровиробників різних організаційно-правових форм власності, господарювання та масштабів їх діяльності	Відмінності у виробничих, економічних, організаційних, соціально-психологічних умовах функціонування господарюючих суб'єктів	Диференціація підходів до стратегічного планування для товаровиробників різних типів
Наявність численних диспропорцій і їх збільшення за роки реформ	Недостатня інвестиційна привабливість, потреба в державній підтримці	Необхідність розробки державної стратегії розвитку галузі на державному та місцевому рівнях з метою підтримки та орієнтування господарюючих суб'єктів галузі
Послідовний зв'язок виробничих структур у системі аграрної галузі	Залежність кожного наступного елемента аграрного виробництва від попереднього	Необхідність узгодження низки стратегічних рішень з партнерами по продуктовому ланцюжку
Специфічні закономірності оптимального поєднання галузей	Обмежені можливості концентрації та диверсифікації	Особливий набір стратегічних альтернатив
Більш низький рівень розвитку продуктивних сил, їх деградація за роки реформ	Необхідність швидкого відновлення і нарощування ресурсного потенціалу	Пріоритетність стратегії розвитку матеріально-технічної бази
Відносна однорідність зовнішнього середовища для підприємств однієї природно-економічної зони	Труднощі пошуку унікальних стратегічних відмінностей	Особливі вимоги до аналізу внутрішнього середовища підприємства, допомога в аналізі зовнішнього середовища
Специфічні ринкові відносини	Висока конкуренція, обмежені можливості впливу на попит	Пріоритетність стратегії переваги у витратах, зниження ролі маркетингової стратегії
Високий рівень соціальної відповідальності перед місцевим населенням	Недостатність орієнтації тільки на економічні показники розвитку	Розробка окремої функціональної стратегії соціального розвитку, широке використання соціальних індикаторів
Особливий соціальний і психологічний уклад життя сільського населення	Високий поріг недовіри та недостатня готовність сприймати нове	Допомога консультантів, роз'яснення перспективності стратегічного підходу, інформування, мотивація

Джерело: згруповано авторами.

потенціалу. Стан матеріально-технічної бази галузі, її оновлення на сучасному етапі розвитку галузі є незадовільним. Тому при стратегічному плануванні в центрі уваги повинно бути ефективне використання та якісне переозброєння матеріально-технічної бази сільського господарства. Вирішенню цих завдань перешкоджає незадовільний фінансово-економічний стан переважної більшості сільськогосподарських підприємств, пов'язаний з відміною спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість, суттєвим збільшенням ставок і бази оподаткування єдиним податком (четверта група), обмеженням у бюджетних коштах на окремі програми, передбачені бюджетом.

Для створення можливостей здійснення розширеного відтворення в країнах з розвинутими ринковими відносинами сформовано ефективну систему державної підтримки сільського господарства. Державні субсидії на розвиток аграрного сектора в розрахунку на 1 га сільгоспугідь в 1990 рр. становили в США, Канаді, Угорщині – 100–200 дол. США; у Фінляндії та Норвегії – 1600–3000 дол. США. Така підтримка необхідна за сучасних умов господарювання вітчизняним сільськогосподарським товаровиробникам, оскільки самостійно подолати кризовий стан більшість з них не мають можливості [10].

Стратегія розвитку вітчизняного аграрного виробництва повинна отримати логічне продовження в стратегіях розвитку органів місцевого самоврядування та служити орієнтиром для розробки стратегії та підтримки рішень для кожного сільськогосподарського підприємства (табл. 2).

Стратегічне планування на місцевому рівні має забезпечити стійкий орієнтир діяльності господарюючих суб'єктів кожної функціональної ланки з урахуванням вимоги нарощування обсягів виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції із за-

стосуванням прогресивних технологій, економного використання фінансових і матеріальних ресурсів. Важливою передумовою при цьому є цілеспрямоване регулювання пропорцій виробництва.

Удореформений період аграрна економіка характеризувалися численними диспропорціями (між наявністю поголів'я тварин і виробництвом кормів; між площею земельних угідь і трудовими, а також матеріально-технічними ресурсами; між сировинною базою та потужностями переробки тощо). У роки реформування диспропорції значно зросли, причому деякі з них посилювалися, а інші набули зворотного значення. Так, якщо забезпеченість посівних площ технікою знизилася ще більшою мірою, ніж у передреформні роки, то забезпеченість трудовими ресурсами стала надлишковою, так само, як і наявність переробних потужностей по відношенню до обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. З огляду на це, урахування в практичній діяльності цих диспропорцій шляхом стратегічного планування є не лише внутрішнім інструментом управління, але і кластерним багаторівневим феноменом, за допомогою якого стає можливим регулювання впливу державної галузевої політики в цілому і вплив на мезорівні, зокрема на розвиток господарюючих суб'єктів.

Специфіка стратегічного планування в аграрному секторі проявляється також в особливому характері ринкових відносин. Ринок не може автоматично сформувати механізм оперативного саморегулювання процесу відтворення продовольчих товарів через низьку еластичність між динамікою доходів споживачів, ціною і попитом на товари. Зростання доходів населення так само, як і зниження цін, не викликає адекватного підвищення платоспроможного попиту на продовольчі товари, навіть якщо не все населення досягло рівня харчування, відповідного всім ком-

Таблиця 2

Система підтримки рішень процесу стратегічного планування розвитку аграрної галузі на місцевому рівні

Етапи та елементи розроблення концепції розвитку аграрної галузі на місцевому рівні	Методи реалізації етапів і елементів стратегічного планування
Аналіз стану та розвитку сільського господарства регіону, його ресурсного потенціалу	Статистичні методи, експертні процедури, економетричні методи, балансові моделі
Виявлення та оцінка «слабких місць», генерація ідей	Експертні процедури методи асоціацій, аналогій, матриць тощо
Оцінка самозабезпечення продуктами харчування	Балансові моделі
Позиціонування у вітчизняній аграрній галузі	Експертні процедури, статистичні методи аналізу
Аналіз і прогноз зовнішнього середовища	Структурно-функціональний аналіз SWOT-аналіз, експертні процедури
Формулювання й уточнення мети розвитку аграрної галузі	Експертні процедури, статистичні методи дослідження
Оптимізація структури аграрного виробництва	Оптимізаційні моделі
Визначення можливих варіантів розвитку, їх оцінка, остаточний вибір	Експертні процедури, статистичні методи дослідження, балансові моделі

понентам науково обґрунтованих медичних норм. Ринок сам по собі не може оперативно регулювати пропозицію продовольчих товарів через низьку еластичність між динамікою цін і динамікою пропозиції на дану групу товарів. Причиною цього є відносно великий період часу, який необхідний для збільшення пропозиції продовольчих товарів, їх нетривалий термін зберігання. Основним механізмом ринкового саморегулювання відтворення є конкуренція.

Аграрний ринок – це ринок конкуренції, близької до досконалої: багато продавців і покупців продовольчих товарів. Особливість конкуренції з точки зору стратегічного планування полягає в тому, що для багатьох сільськогосподарських підприємств, що перебувають в одній природно-кліматичній зоні та мають схожий виробничий напрям, зовнішнє середовище є однаковим. Таким чином, виникає протиріччя між аналогічним зовнішнім середовищем і необхідністю пошуку унікальної стратегії для кожного підприємства, на яку вказує класична теорія стратегічного менеджменту. У зв'язку з цим сільськогосподарським підприємствам потрібна допомога в проведенні стратегічного аналізу зовнішнього середовища, а також спеціальні методи дослідження внутрішньої.

Очевидна галузева специфічність ринкових відносин доповнюється у вітчизняних умовах цілим рядом інших особливостей, які мають значення для стратегічного планування. Підприємства агробізнесу відчують серйозний тиск з боку монопольних структур I і III сфер, що виробляють засоби виробництва для сільського господарства та переробляють сільськогосподарську продукцію, а також здійснюють посередницьку діяльність. Надзвичайна роздробленість пропозиції сільськогосподарської продукції, відсутність інфраструктури маркетингу, розвиненої збутової кооперації, асоціацій виробників обумовлює низькі ціни на неї.

Для вітчизняних ринків сільськогосподарських товарів характерні ще дві обставини, що зменшують ціну пропозиції. По-перше, це поставка дешевої продукції особистими підсобними господарствами, які використовують трудомісткі технології та звільнені від податків, а також отримують частину коштів виробництва на безкоштовній основі за рахунок великих господарств. По-друге, велика кількість неплатоспроможних підприємств великих і середніх розмірів, які готові продавати продукцію за зниженими цінами, щоб віддати борги.

Стратегія маркетингу для сільськогосподарських підприємств також суттєво відрізняється від класичної, модель якої розроблена для промисловості та сфери послуг. Наприклад, якщо найважливішим елементом стратегії маркетингу для промислового підприємства є розробка нового товару, то в сільському господарстві маркетингові зусилля в основному зосереджені у сфері сприяння продажам

традиційних товарів, до яких застосовується теорія життєвого циклу в її класичному розумінні.

ВИСНОВКИ

Економічна сутність і зміст процесу управління визначається його функціями, серед яких найважливіше місце займає стратегічне планування. Стратегічне планування слід розглядати як двоступеневий процес. Перша стадія – це розробка стратегії, тобто системи цілей, основних принципів і пріоритетів розвитку. Друга стадія – підготовка конкретних рішень, спрямованих на реалізацію стратегії, визначення кількісних параметрів. Ключова особливість стратегічного планування – виявлення та формування конкурентних переваг.

У процесі стратегічного планування повинна враховуватися схильність аграрного виробництва щодо впливу природних і соціальних факторів, а також особливих економічних умов, що проявляються в обмежених можливостях впливу на попит, у високій конкуренції, специфічних маркетингових завданнях. Ці умови зумовлюють особливу роль держави в планомірному впливі на аграрну галузь. Формування галузевого стратегічного планування як цілісної системи покликане надати загальну спрямованість розвитку агробізнесу, сприяти збереженню різноманіття суб'єктів господарювання при узгодженому русі до загальної мети, при загальній підтримці держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды. М.: Экономика, 2002. 767 с.
2. Ковалевский А. М. Перспективное планирование на промышленных предприятиях и в производственных подразделениях. М.: Экономика, 1973. 320 с.
3. Канторович Л. В., Горстко А. Б. Оптимальные решения в экономике. М.: Наука, 1972. 232 с.
4. Барнгольц С. Б. Экономический анализ хозяйственной деятельности на современном этапе развития. М.: Финансы и статистика, 1984. 214 с.
5. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посіб. К.: ІПК ДСЗУ, 2010. 321 с.
6. David F. R. Strategic Management: Concepts and Cases. 15th ed. Pearson Education Ltd., 2015. 688 p.
7. Eyzaguirre P. Agricultural and Environmental Research in Small Countries: Innovative Approaches to Strategic Planning. New York: Wiley, 1996. 248 p.
8. Harling K. F., Quail P. Exploring a General Management Approach to Farm Management. *Agribusiness*. 1990. Vol. 6. Issue 5. P. 425–441.
9. Spicka J., Hlavsa T., Soukupova K., Stolbova M. Approaches to estimation the farm-level economic viability and sustainability in agriculture: A literature review. *Agricultural Economics (AGR ECON-CZECH)*. 2019. Vol. 65. No. 6. P. 289–297. DOI:10.17221/269/2018-agricecon.
10. Банникова Н. В. Особенности стратегического планирования в аграрном секторе экономики. *Современная конкуренция*. 2007. № 6. С. 94–101.

REFERENCES

- Bannikova, N. V. "Osobennosti strategicheskogo planirovaniya v agrarnom sektore ekonomiki" [The Peculiarities of Strategic Planning in the Agricultural Sector of Economy]. *Sovremennaya konkurentsya*, no. 6 (2007): 94-101.
- Barngolts, S. B. *Ekonomicheskiy analiz khozyaystvennoy deyatel'nosti na sovremennoy etape razvitiya* [Economic Analysis of Economic Activity at the Present Stage of Development]. Moscow: Finansy i statistika, 1984.
- David, F. R. *Strategic Management: Concepts and Cases*. Pearson Education Ltd., 2015.
- Eyzaguirre, P. *Agricultural and Environmental Research in Small Countries: Innovative Approaches to Strategic Planning*. New York: Wiley, 1996.
- Harling, K. F., and Quail, P. "Exploring a General Management Approach to Farm Management". *Agribusiness*, vol. 6, no. 5 (1990): 425-441.
- Hudzynskiy, O. D., Sudomyr, S. M., and Hurenko, T. O. *Menedzhment pidpriemnytskoi diialnosti* [Management of Business Activity]. Kyiv: IPK DSZU, 2010.
- Kantorovich, L. V., and Gorstko, A. B. *Optimalnyye resheniya v ekonomike* [Optimal Solutions in the Economy]. Moscow: Nauka, 1972.
- Kondratev, N. D. *Bolshiy tsikly konyunktury i teoriya predvideniya. Izbrannyye trudy* [Big Business Cycles and Foresight Theory. Selected Works]. Moscow: Ekonomika, 2002.
- Kovalevskiy, A. M. *Perspektivnoye planirovaniye na promyshlennykh predpriyatiyakh i v proizvodstvennykh podrazdeleniyakh* [Long-term Planning in Industrial Enterprises and in Production Units]. Moscow: Ekonomika, 1973.
- Spicka, J. et al. "Approaches to estimation the farm-level economic viability and sustainability in agriculture: A literature review". *Agricultural Economics (AGR ECON-CZECH)*, vol. 65, no. 6 (2019): 289-297. DOI:10.17221/269/2018-agricecon.

УДК 311:339.562:338.4(045)
JEL: C12; F14; F52; Q12; Q17

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ПОВСЯКДЕННОГО ВЖИТКУ, ВИГОТОВЛЕНИХ З ПРОДУКЦІЇ АГРАРНО-ПРОДУКТОВОГО ВИРОБНИЦТВА

©2020 СЕГЕДА С. А.

УДК 311:339.562:338.4(045)
JEL: C12; F14; F52; Q12; Q17

Сегада С. А. Статистичний аналіз імпорту товарів повсякденного вжитку, виготовлених з продукції аграрно-продуктового виробництва

Метою статті є статистичний аналіз імпорту товарів повсякденного вжитку, виготовлених з продукції аграрно-продуктового виробництва. Здійснено аналіз динаміки вартості витрат закупівлі по імпорту продукції та визначено її місце в структурі загальної вартості імпорту національної економіки за період 2001–2019 рр. Установлено, що вартість витрат на закупівлю по імпорту товарної групи VIII «Шури необроблені, шкіра вичинена» за досліджуваний період зросла з 66,3 млн дол. США до 258,7 млн дол. США, товарної групи IX «Деревина і вироби з деревини» – з 73,2 млн дол. США до 280,2 млн дол. США, товарної групи X «Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів» – з 538,1 млн дол. США до 918,2 млн дол. США, товарної групи XI «Текстильні матеріали та текстильні вироби» – з 646,9 млн дол. США до 2166,5 млн дол. США, товарної групи XII «Взуття, головні убори, парасольки» – з 43,8 млн дол. США до 432,3 млн дол. США. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу виявлено зворотний зв'язок між поголів'ям великої рогатої худоби та вартістю імпорту товарних груп VIII і XII. Також виявлено зворотний зв'язок між посівною площею льону-довгунця та вартістю імпорту товарної групи XI. Встановлено, що вартість імпорту товарних груп VIII і XII є еластичною відносно поголів'я ВРХ в Україні, а вартість імпорту товарної групи XI – не еластичною відносно посівної площі льону-довгунця. Обґрунтовано необхідність активізації розвитку галузей рослинництва і тваринництва з метою зменшення імпортозалежності економіки України.

Ключові слова: імпорт, кореляційно-регресійний аналіз, аграрно-продуктове виробництво, шури, деревина, маса з деревини, текстильні вироби, взуття.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-164-174>

Рис.: 2. Табл.: 3. Формул: 3. Бібл.: 15.

Сегада Сергій Андрійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (вул. Соборна, 87, Вінниця, 21050, Україна)

E-mail: seheda@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-564X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/M-5655-2016>

SPIN: <http://elibrary.ru/5010-1151>

УДК 311:339.562:338.4(045)
JEL: C12; F14; F52; Q12; Q17

Сегада С. А. Статистический анализ импорта товаров повседневного употребления, изготовленных из продукции аграрно-продуктового производства

Целью статьи является статистический анализ импорта товаров повседневного употребления, изготовленных из продукции аграрно-продуктового производства. Произведено анализ динамики стоимости издержек закупки по импорту продукции и определено ее место в структуре общей стоимости импорта национальной экономики за период 2001–2019 гг. Установлено, что стоимость издержек на закупку по импорту товарной группы VIII «Необработанные шкуры, кожа выделанная» за исследуемый период возросла с 66,3 млн дол. США до 258,7 млн дол. США, товарной группы IX «Древесина и изделия из древесины» – с 73,2 млн дол. США до 280,2 млн дол. США, товарной группы X «Масса из древесины или из других волокнистых целлюлозных материалов» – с 538,1 млн дол. США до 918,2 млн дол. США, товарной группы XI «Текстильные материалы и текстильные изделия» – с 646,9 млн дол. США до 2166,5 млн дол. США, товарной группы XII «Обувь, головные уборы, зонты» – с 43,8 млн дол. США